

CEEPUS-ösztöndíjat, a Kolozsváron tanulmányait folytató fiatal történész a kincses város levéltára mellett az erzsébetvárosi örmény könyvtárban végzett kutatásokat, s lelkesülségére jellemző, hogy örményül tanul. Bizonyára minőségi ugrást jelent majd további feltáró munkájában a 2007 márciusától szóló fél éves kutatói ösztöndíj a németországi Halléban működő Armenisztikai Kutatóintézetben.

Talán igaz a szellemes mondás: kétféle örmény van, az egyik, aki tudja magáról, hogy az, míg a másik aki még nem tudja, de már sejti.

Murádin János Kristóf

* * *

Dr. Puskás Attila: Az erdélyi örmények nyomában

Dr. Puskás Attila könyve, *Az erdélyi örmények nyomában* több mint hézagpótló, bátran kimondhatjuk: alapkönyv. Szongott Kristóf (1843-1907) armenológus történelmi jelentőségű kutatásai óta senki nem eredt az erdélyi örmények nyomába, senki nem tárta fel e nép második honfoglalásának körülményeit. Dr. Puskás Attila tudományos szempontból megalapozott, tényszerűségében hiteles, érdekes és olvasmányos könyvet ad a kezünkbe. És ami a legfontosabb: az erdélyi magyar-örmény fiatalok kezébe.

A könyv terjedelme és mérete, tipográfiai érdekességei, képanyaga és többnyelvűsége(!) korszerűvé és vonzóvá teszi a könyvet az érdeklődő közönség számára. Feltárulkozik múltunk, megmutatkoznak tennivalóink, és a jövő elvárásai. Legfontosabbnak az erdélyi és a magyarországi örmények közötti természetes kapcsolat erősítését és az élet minden területére vonatkozó kapcsolat kiterjesztését látjuk. A budapesti székhelyű Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (EÖGYKE) és annak elnökszónya, Dr. Issekutz Sarolta komolyan veszi ezt a munkát. Ő mutatta be 2006. november 22-én a marosvásárhelyi Kulturpalota kistermében nagyszámú, lelkes közönség előtt. Dr. Issekutz Sarolta jóízű könyvbemutatóját (óh! csodás dalauzi!) az örmény irodalom kincsestárából válogatott költemények övezték *Várady Mária* színművész előadásában.

Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE), a Katolikus Nőszövetség és az EÖGYKE közös rendezvénye volt ez a rendkívüli esemény: *Kilyén Ilkának*, az EMKE alelnökének, *Markó Enikőnek*, a Katolikus Nőszövetség elnökének és *Dr. Issekutz Saroltának* az EÖGYKE elnök-asszonyának részvételével és védnökségével.

Hát igen. Meg kell tervezni a jövőt! Mint egykor Szamosújvárt. „1700 augusztus 1-én letették a város alapkövét. Verziurescu Rómából Alexa mérnököt hívta a terv elkészítésére, így Szamosújvár Európa egyetlen mérnöki tervek szerint épített városa. "Tökéletesen szervezett életfeltételekkel, kulturális és kereskedelmi létesítményekkel, templommal. Ma úgy mondanánk: tökéletesen korszerű infrastruktúrával. A város működése: közigazgatása, az európai demokráciák csillogó ékköve volt. Jó a könyvet megfogni, és jó felfogni. Köszönjük kedves Puskás Attila dr.

Várady Mária örmény önkormányzati képviselő

* * *

Dr. Sasvári László

Örmény liturgia magyar nyelven

Annak is megvan a története, hogyan vált hozzáférhetővé magyar nyelven az örmény liturgia szövege. Eddigi vizsgálódásaink alapján a legrégebbi magyar fordítás *Ávedik Lukács* erzsébetvárosi örmény plébános nevéhez fűződik. „*Az örmény szentmise szertartásai*” című munkája 1876-ból való. Az örmények nem értették az ősi liturgikus nyelvet, ezért látta szükségesnek, hogy magyarul megjelentesse az örmény mise szövegeit (Segesvár, 1876). Már akkor elhatározta egy második kiadás megjelentetését, de többet akart annál, mint csak a mise szövegei. Végül megjelent „*Az örmény kath. szent mise*” (Erzsébetváros, 1905). Nem láttunk belőle példányt! (Polyák Mariann: *Ávedik Lukács /1847-1909/ Erzsébetváros történetírója. In: Örmény diaszpóra a Kárpát-medencében. Piliscsaba, 2006 99-102.)*

Ávedik utódja volt az erzsébetvárosi plébánosok sorában *Alexa Ferenc* 1917-1935 között (szül.: 1890-1957). Ő is lefordította az örmény misét magyarra és kiadta: „*Örmény szentmise*” (Kolozsvár 1919). Mennyire használta fel elődje fordítását? Nem tudjuk! A könyvecske csak az állandó részeket tartalmazza, a rövidített mise formájában - ahogyan végzése Erdélyben szokásos volt - , a változó részek a húsvét-

vasárnapiak. Ez a kis mű eléggé ismert! Kezdetben - az 1950-es években - a magunk részéről is ebből tájékozódunk, s használtuk fel a szövegeit idézetként néhány írásban.

Készültek Budapesten fordítások néhai *P. Kádár Dániel*, majd néhai *Guzsik Tamás* részéről. Ezekben mások is közreműködtek: *dr. Szám László*, *P. Leszkovszky Pál*. Ezek a fordítások - jóllehet használatban voltak a budapesti templomban - „kézirat gyanánt” jellegűek voltak, néhány példányosak, s így nehezen hozzáférhetők.

Foglalkoztak mások is az örmény szertartással. Magunk részéről néhai *Kovács Géza* székesfehérvári egyházmegyei rk. lelkész munkásságát ismerjük (elhunyt 1971-ben). Kéziratait a székesfehérvári püspöki levéltárban őrzik. Megállapítottuk kutatásaink folyamán, hogy francia nyelvű kiadásból fordított. Örmény vonatkozású írásainak javarészét meg is jelentettük. (Kovács Géza - Sasvári László - Magyar István Lénárd: Szemelvények az örmény szertartásból egy hagyaték alapján. Bp. 1997.) Szövegfordításait más írásainkban is felhasználtuk!

P. Fogolyán Miklós is készített fordítást gyergyószentmiklósi plébános korában: „... kétnyelvű imádságos füzetet készített. A füzet bal oldalán az örmény szöveg olvasható magyar helyesírási, kiejtési törvények szerint, a jobb oldalon pedig a szavak magyar jelentése.” (Gazdovits Miklós: Az erdélyi örmények történetéből, Kolozsvár 2000. 79.) Kaptunk Gyergyószentmiklósról magyar s örmény miseszöveget. (Nem minden párbeszéd rész és imádság szerepel benne örményül!) Hogy mennyire azonos a Fogolyán-féle fordítással, vagy mennyire megy arra vissza, arról nincs értesülésünk, de ez a szöveg élt-él az ottani gyakorlatban. Ebből is használtunk fel írásainkban.

Elég hosszú idő után jelent meg a Szent István Társulat kiadásában *Zsigmond Benedek* szerkesztésében a *Szent Liturgia az örmény katolikus szertartás szerint* című kötet. (Bp. 2006.) Végül is van hozzáférhető, megvásárolható szöveg: örmény s latin betűs formában örmény nyelven, és mellette a magyar szöveg, a liturgia állandó részeivel s egyes ünnepek énekeivel. (Amit hiányolunk belőle: olvasmányok jegyzéke, s legalább egy rövidített naptár!)

A teljesség kedvéért említjük meg, hogy az Ararat Újság 1998. évi számaiban naptárismertetés, valamint szertartások, pl. házszentelés is szerepelt.

A megjelent misekönyv elsődleges célja istentiszteleti jellegű, bár ilyenre kevés példány igényeltetik. Ám vallási téren más jelentősége is van: hisz ezek imaszövegek, melyeket lehet részletenként is használni, akár a magánéletben is. Szolgálhatnak meditációk alapjául. De irodalmi jelentősége is megvan az örmény kultúra iránt érdeklődők számára. Bibliofil jellegű kiadását tekintve akár „könyvcsemegeként” is szolgálhat könyvgyűjtők részére. Mindenesetre jelentősége hosszú évekre megadatik ma, amikor ismételen növekszik az örmények iránti érdeklődés!

* * *

„A közért munkálkodó ember ügyeit nemegyszer azok lendítik előre,
akik a legtöbbet próbálnak ártani neki.”

(Ókori kínai mondás)

„A mosoly a legerőteljesebb az arc összes gesztusai közül.”

(Allan Pease)

* * *

100 évvel ezelőtt hunyt el Száva Gerő

(1833-1906)

Gyergyószentmiklóson született 1833. április 19-én, *dr. Száva Antal* (1785-1852) és *Verzár Anna* (1802-1869) gyermekeként. Gyógyszerész oklevelet a pesti egyetemen szerzett 1858. július 4-én. 1859 és 1861 között Moldvában Botosani és Iasi városok különböző gyógyszerházaiban kondícióskodott. 1861-ben visszajött szülővárosába, és a helybeli Arany Sas gyógyszerházban dolgozott 1868-ig.

Ekkor Brassóba telepedett, ahol még ez év áprilisában megvette a város egyik legrégebbi, 1690-ben alapított, Arany pelikánhoz címzett gyógyszerházát, amelynek ő lett a tizenegyedik tulajdonosa. Azonban nem sokáig, mert már a következő évben eladta Zell G. Károly gyógyszerésznek. Továbbra is Brassóban maradt, 1870 és 1875 között bérbe vette az 1801-ben alapított Arany Korona gyógyszerházat, amely ekkor az utolsó tulajdonos, Miller Julius halála miatt a város gyógyszerészi grémiumának tulajdonát képezte. Majd 1875 és 1877 között az idősebb Stenner Frigyes tulajdonában lévő Arany Oroszlán gyógyszerházat bérelte. Itt sem maradt sokáig, az 1800-as évek vége felé a háromszéki Előpatakon találjuk, ahol a gyógy-